SOCIALE ONTWIKKELING

Migratie, de bouwstenen voor groei, de uitdaging van morgen

Martijn Balkestein

Mondiaal gezien worden samenlevingen van kleine eilanden geconfronteerd met ingebouwde economische beperkingen. Vanwege de beperkte omvang van hun arbeidsmarkt zijn vele van deze eilanden niet in staat hun economie volledig te diversifiëren. Als consequentie hiervan zien we dat op diverse kleine eilanden economische monoculturen zijn ontwikkeld. Hoewel allerlei economische activiteiten op kleine schaal plaatsvinden, zijn vele economieën gebaseerd op één hoofdactiviteit.

Door kwetsbaarheid van economische monoculturen, onder andere door macro-economische ontwikkelingen, speelt migratie een belangrijke, veelal beschermende functie[1]. Migratie is in deze te zien als een veiligheidsmechanisme dat borg staat voor het welzijn van de bewoners van kleine eilanden. In tijden van economische recessie biedt migratie burgers de mogelijkheid de moeilijke economische situatie uit de weg te gaan, en overzee werk te vinden. Omgekeerd vervult migratie een essentiële rol bij het aanvullen van arbeidskrachten ingeval economische condities de druk op de arbeidsmarkt doen toenemen.

Ook op Aruba is er een voortdurende interactie tussen de lokale arbeidsmarkt en de wijzigende economische condities. Migratie speelt hierin een overheersende rol. De economische veranderingen worden duidelijk weerspiegeld in de demografische ontwikkelingen van de laatste vijftien jaar. Toen de LAGO besloot om in maart 1985 zijn deuren te sluiten, liep de motor van de lokale economie vast. Dertienhonderd werknemers werden bijna van de ene dag op de andere werkloos. Door de neerwaartse spiraal waarin de economie terechtkwam, gingen in een minimum van tijd meer dan 6.000 banen verloren. De werkloosheid sprong in korte tijd omhoog van 5 naar 27 procent. De sluiting van de LAGO bracht een belangrijke exodus teweeg. Omwille van de moeilijke economische situatie besloten vele inwoners van Aruba hun geluk elders. In 1985 bedroeg het bruto emigratiecijfer 76.59 per duizend.

In een poging om de zware gevolgen van de sluiting van de LAGO te boven te komen, besloot de regering om Aruba's potentieel als toeristisch trekpleister volledig te ontwikkelen. Plannen werden gemaakt om de capaciteit van hotelkamers te verdrievoudigen. Alhoewel de ontwikkeling van Aruba's toeristische sector niet zonder moeilijkheden is verlopen behoort Aruba nu tot één van de belangrijkste bestemmingen in de regio. In 1991 bezochten meer dan een half miljoen toeristen het eiland. Nog geen tien jaar later is dit aantal zelfs verdubbeld tot meer dan een miljoen bezoekers in 2000.

Door de ontwikkeling van de toeristische sector heeft de laatste vijftien jaar een opmerkelijke bevolkingsgroei plaatsgevonden. In de periode tussen 1986 en 2000 is de bevolking in Aruba met meer dan 28.000 personen toegenomen. Deze groei plaatst Aruba hoog op de wereldranglijst van snelgroeiende landen. De bevolkingstoename van bijna 50%, is niet ongemerkt voorbijgegaan. We zullen in vogelvlucht weergeven welke ontwikkelingen zich hebben voorgedaan in de afgelopen periode, en welke uitdagingen om de hoek liggen.

Migratiepatronen

Wellicht de meest in het oog springende ontwikkeling betreft de internationalisering van de arbeidsmarkt. De Arubaanse samenleving is gevormd door een uniek samensmelten van migratiegolven uit Europa, Afrika, Noord- en Zuid Amerika en Azië. De culturele eigenheid van Aruba is gestoeld op de bijdragen van de verschillende bevolkingsgroepen die zich hier in de loop der eeuwen hebben gevestigd. Dat dit een voortdurend proces is wordt benadrukt door het feit dat van de bevolking van zo'n 89.800 bijna 31.000 personen buiten Aruba zijn geboren.

1 F. Eelens,1993,'Migration and the Economy of Aruba': pg 1.

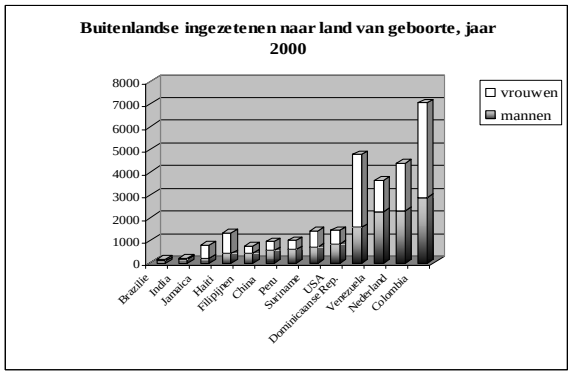

Door expansie van de toeristische sector, tezamen met de renovatie van de olie raffinaderij ontstond een enorme vraag naar zowel geschoolde als ongeschoolde arbeidskrachten. Met uitzondering van de jaren 1986 en 1987 kende Aruba vanaf haar Status Aparte een migratieoverschot. In totaal vestigden zich volgens de cijfers van het bevolkingsregister 48.698 buitenlanders op Aruba in de periode 1987 tot midden-2000. In de eerste helft van de jaren negentig vestigden zich jaarlijks ruim 4.000 immigranten. Geleidelijk aan is dit aantal in de tweede helft van de jaren negentig afgenomen naar ruim 2.000 immigranten jaarlijks. Naast deze groep van legale immigranten komt een grote groep illegale arbeiders ongeregistreerd het eiland binnen. In het afgelopen jaar werden ruim 2.000 illegaal verblijvende vreemdelingen, voornamelijk afkomstig uit Zuid-Amerika en het Caribisch gebied, van het eiland verwijderd.

Veruit de meeste immigranten zijn afkomstig uit Colombia. Venezolanen en inwoners van de Dominicaanse Republiek bezetten respectievelijk de tweede en derde plaats. De faam van Aruba's bloeiende economie strekt zich tot ver buiten landsgrenzen uit, getuige het groeiende aantal Haitianen en Filippijnen.

Arbeidsmarkt

De voornoemde migratie maakte expansie van de economie en arbeidsmarkt mogelijk. In 1991 bestond de beroepsbevolking uit 31.111 personen. Dit aantal groeide in korte tijd naar ruim 45.000 personen eind 1997. Ten opzichte van 1991 betekent dit een toename van de deelname van de bevolking aan de economische activiteiten op Aruba met ruim 46 procent. Deze stijging is vooral het gevolg van een grotere inschakeling van buitenlanders in het arbeidsproces. Immers, de participatie van de vrouw was reeds in de periode voor 1991 gestegen van 36 procent in 1981 tot 50 procent in 1991[2.] Nadien is de participatie van de vrouw gestabiliseerd rond 55 procent. Een intensiever beroep op de lokale arbeidsmarkt lijkt derhalve niet erg vruchtbaar te zijn.

De beroepsbevolking op Aruba bestaat momenteel voor 28% uit niet-Arubanen. De grootste groep van niet-Arubanen is afkomstig uit Colombia, op de voet gevolgd door inwoners uit de Dominicaanse Republiek en Curaçao. Het merendeel van hen wenst zich blijvend op Aruba te vestigen. Slechts één op de vijf buitenlanders wenst korten dan tien jaar op Aruba te verblijven.

Buitenlandse arbeiders zijn op de Arubaanse arbeidsmarkt voornamelijk te vinden in de lagere beroepen. Meer dan 40 procent van de ongeschoolde arbeiders op Aruba bestaat uit buitenlanders. Meer dan de helft van de buitenlandse vrouwen werken in de hotelsector of als dienstmeisje. De meeste buitenlandse mannen zijn werkzaam in de constructiesector, de detailhandel, of de hotelsector. Het is interessant dat we bij de Arubanen in de lagere beroepsklasse 66,2 vrouwen vinden per 100 mannen. Echter, bij de buitenlandse arbeiders zijn er 333,9 vrouwen voor elke 100 mannen. In feite wordt in Aruba meer ongeschoolde arbeid verricht door allochtone vrouwen dan door autochtone vrouwen. Opvallend veel buitenlanders zijn ook te vinden in de groep van managers en 'professionals'. Ruim 30 procent van de managers en 28.8 procent van de 'professionals' op Aruba komt uit het buitenland. Bij deze buitenlandse krachten bestaat het grootste deel weer wel uit mannen (71.8%).

Een multinationale samenleving

Van degenen die heden in het Bevolkingsregister staan ingeschreven, geven 64.640 mensen aan in Aruba of de Nederlandse Antillen geboren te zijn. In 1991 werd de grootste buitenlandse groep gevormd door Europese Nederlanders, direct gevolgd door mensen die in de Dominicaanse Republiek zijn geboren. Momenteel blijken de kaarten anders geschud te zijn. Veruit de grootste groep buitenlanders wordt nu gevormd door Colombianen. De tweede plaats wordt ingenomen door burgers uit de Dominicaanse Republiek. Nog altijd lijkt het erop dat Aruba vooral een speciale aantrekkingskracht heeft op Dominicaanse vrouwen. Bijna 75 procent van de immigranten uit de Dominicaanse Republiek bestaat uit vrouwen. Naast deze groepen zijn er een aantal andere omvangrijke bevolkingsgroepen op het eiland. De belangrijkste geboortelanden van deze personen zijn, in volgorde van omvang: Nederland, Venezuela, USA, Suriname, Haïti, Peru, China, Jamaica en de Filippijnen. In vergelijking

2 De participatiegraad is gelijk aan het aantal werkzame en werkloze personen boven de 14 jaar, gedeeld door de totale bevolking boven deze leeftijd.

met 1991 blijkt een toenemend aantal mensen uit Latijns-Amerikaanse landen en de Caribische regio hun geluk te beproeven in Aruba.

Spanning op de huwelijksmarkt

De trouwlustige Arubaanse man wordt bij het zoeken naar een partner geconfronteerd met een demografisch probleem[3.] Immers, in die leeftijdsgroepen waarbinnen de meeste jongeren huwen op Aruba bestaat een sterk tekort aan mogelijke vrouwelijke Arubaanse partners. Met Arubanen bedoelen we hier personen die op Aruba zijn geboren en de Nederlandse nationaliteit hebben. Tussen de leeftijden van 15 en 35 jaar tellen we 94 Arubaanse vrouwen voor elke 100 Arubaanse mannen. Wanneer we echter kijken naar het aantal nooit gehuwde, op Aruba geborenen in de leeftijdsgroep van 15 tot 35 jaar, dan merken we dat voor elke 100 ongehuwde Arubaanse mannen slechts 81 ongehuwde Arubaanse vrouwen op het eiland wonen.

Een gedeelte van de spanning op de huwelijksmarkt wordt weggenomen door het feit dat tijdens de laatste jaren meer Arubaanse mannen met buitenlandse vrouwen trouwen. Van alle Arubaanse mannen die nog steeds met hun vrouw samenwonen en tussen 1970 en 1974 trouwden, hebben 10,1 procent een buitenlandse vrouw. Voor degenen die in de periode 1985-1989 trouwden was dit 24 procent. Gedurende eind jaren ’80 is er een grote groei geweest van het aantal buitenlandse bruidjes die het huwelijksbootje instappen met een Arubaanse man. Van de 679 huwelijken van Arubaanse mannen, hadden slechts 372 een Arubaanse vrouw. Niet minder dan 135 huwelijken tussen Arubaanse mannen en Dominicaanse vrouwen vonden plaats. Hoewel de gegevens afkomstig van Bureau Bevolkingsregistratie niet geheel compleet zijn, duiden ze op een voortzetting van deze trend. De Arubaanse vrouw is veel minder internationaal gericht in de keuze van haar levenspartner. Alhoewel in de laatste jaren ook meer Arubaanse vrouwen een buitenlandse echtgenoot kiezen, is de trend bij hen veel minder duidelijk. In ieder geval duiden de gegevens aan dat niet enkel de lokale arbeidsmarkt een duidelijk internationaal karakter krijgt; ook de huwelijksmarkt richt zich nu op het buitenland.

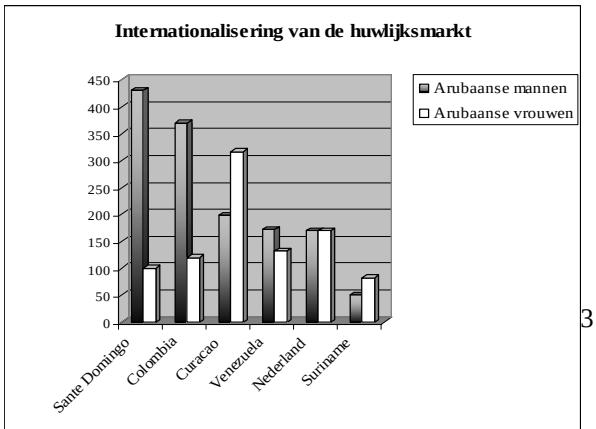

Ontgroening en vergrijzing op Aruba

De turbulente demografische ontwikkelingen op Aruba hebben lange tijd een fenomeen dat zich geleidelijk aan manifesteert verscholen: een vergrijzende en ontgroenende samenleving. De meeste geïndustrialiseerde landen worden geconfronteerd met vergrijzing. In vele ontwikkelingslanden is sprake van het tegenovergestelde: ontgroening. Het aantal jongeren neemt daar af dankzij snel dalende vruchtbaarheidscijfers.

Aruba, wel eens aangeduid als “transitieland” neemt een speciale positie in, doordat beide fenomenen zich tegelijkertijd manifesteren. De proportie 65-plussers is gestaag gestegen gedurende de afgelopen 40 jaren. In 1960 was slechts 3.1 procent van de bevolking 65 jaar of ouder. Momenteel (2001) is de proportie gegroeid tot 7.2 procent. Vergelijken we de Arubaanse situatie met bijvoorbeeld Nederland, waar in 1990 13 procent van de bevolking 65 jaar of ouder was, dan kan de indruk ontstaan dat vergrijzing in Aruba zich nauwelijks manifesteert. Echter, het proces van vergrijzing wordt aan het oog onttrokken door de enorme toestroom van immigranten. Teneinde dit vertroebelde beeld te verhelderen nemen we enkel de groep 65-plussers onder de loep. De procentuele groei ouderen (65+) bedraagt sinds 1960 maar liefst 310 procent. Ondanks de enorme toestroom van immigranten, veelal in de leeftijdscategorie 30 tot en met 39 jaar, is de groei van personen in de leeftijd 15 tot en met 64 jaar aanzienlijk minder indrukwekkend de afgelopen 40 jaar: ruim 127 procent.

Aruba deelt met de geïndustrialiseerde landen de problemen die samenhangen met vergrijzing, en met ontwikkelingslanden de ontgroeningproblematiek. Het aantal 0 tot 15 jarigen is sinds 1960 afgenomen, we zien een negatieve groei van 3.7 procent. Gedurende de afgelopen 40 jaar is het aandeel 0 tot 15 jarigen ten opzichte van de totale bevolking afgenomen van 41.4 procent naar 22.3 procent. Het aandeel 15 tot 65 jarigen, potentiële arbeidskrachten, is gegroeid van 55.5

procent naar 70.6 procent.

De vergrijzing op Aruba manifesteert zich veel sneller dan in de meeste Europese landen, door de snelle daling van de vruchtbaarheid in de jaren ‘60 – '70. Het vruchtbaarheidscijfer daalde van 5.0 in 1957 tot 1.9 in 1973. Dit cijfer is sindsdien nagenoeg onveranderd gebleven. In Brazilië, waar evenals in Aruba door snelle vruchtbaarheidsdaling de vergrijzing snel zal plaatsvinden, zal de bevolking van 60 jaar en ouder naar verwachting binnen 25 jaar verdubbelen. In Frankrijk heeft het meer dan 100 jaar geduurd alvorens het aantal 60-plussers zich verdubbelde tot het huidige niveau van 20.9 procent.

De bevolkingspiramide toont aan dat de proportie ouderen gestaag zullen toenemen in de komende 10 jaren. De bevolkingspiramide wordt in de jaren negentig gekarakteriseerd door een oververtegenwoordiging van personen in de leeftijdscategorieën 30 tot en met 39 jaar. Dit wordt enerzijds veroorzaakt door een omvangrijke toestroom van immigranten, en anderzijds door enorm snelle daling van vruchtbaarheidscijfers sinds de jaren 60, welke voor een distorsie in de bevolkingsstructuur hebben gezorgd. We zullen hierdoor met een explosieve groei van het aantal ouderen geconfronteerd worden in de jaren na 2010. Deze demografische wijzigingen hebben vergaande sociale en financiële gevolgen voor de Arubaanse samenleving. Een aantal hiervan zal kort de revue passeren.

Intensiever gebruik van medische voorzieningen

De gezondheidssector wordt geconfronteerd met de uitdaging een toenemend aantal ouderen service te verlenen. Dankzij geavanceerde medische technieken worden steeds meer mensen in leven gehouden, met als gevolg dat het optreden van chronische ziekten en handicaps zal toenemen. In de periode van 1972 tot 1991 is de gemiddelde levensuur toegenomen. Voor mannen steeg de levensverwachting van 66.7 jaar in 1972 naar 71.1 jaar in 1991. De levensverwachting van vrouwen steeg van 73.5 jaar naar 77.1 jaar. Hiermee behoort Aruba tot de landen met de hoogste levensverwachting. Dit is een duidelijk indicatie omtrent de hoge kwaliteit van de gezondheidssector.

Het absolute aantal ouderen is de afgelopen 40 jaar fors toegenomen: het aantal ouderen tussen 65 en 75 jaar is gestegen van 1.079 naar 4.255. In de leeftijd 75 tot 85 jaar is het aantal ouderen toegenomen van 432 tot 1.849, en tenslotte is het aantal hoogbejaarden (85+) gegroeid van 135 naar 655 personen. Met het ouder worden van de bevolking stijgt ook de kans op ziekte en aandoeningen. Het aantal gehandicapte personen is redelijk contant tot ongeveer het veertigste levensjaar. Tussen de 60 en 64 jaar, is ongeveer één op de tien personen gehandicapt. Na het 65 ^{ste} levensjaar neemt het aandeel gehandicapten scherp toe. Rond het 70 ^{ste} levensjaar is één op de vijf personen gehandicapt, terwijl rond het 80 ^{ste} levensjaar vier op de 10 personen gehandicapt zijn. We kunnen met de toenemende vergrijzing verwachten dat het aantal gehandicapte personen drastisch zal toenemen en daarmee de druk op de zorgsector. In praktijk zien we dat ouderen een intensiever beroep doen op de gezondheidsvoorzieningen dan jongeren. Het aantal bezoeken aan doktoren was 0.8 maal hoger dan het populatiegemiddelde. Daarnaast zien we dat ouderen 3.5 maal langer in het ziekenhuis verblijven dan het landelijk gemiddelde. (4.6 dagen tegenover 1.2 dagen).

Gezondheidsorganisaties zullen hoe dan ook moeten anticiperen op de groeiende vraag naar de zorg van een verouderende bevolking die gemiddeld meer jaren met een chronische aandoening moeten doorbrengen. Aangezien chronische ziekten niet een onvermijdbaar gevolg zijn van veroudering, maar tevens het resultaat van een leefwijze en gedragingen die kunnen worden veranderd, zijn er aangrijpingspunten om de te verwachten hoge kosten in de gezondheidszorg te beperken.

Stijgende lastendruk

Voor ouderdomsvoorzieningen zijn een groeiend aantal ouderen afhankelijk van de jongere, in omvang afnemende bevolking. We zien hier dat ontgroening en vergrijzing elkaar ontmoeten, hetgeen tot een snel stijgende lastendruk leidt. Het aantal mensen dat aanspraak heeft op AOV/AWW is sinds 1981 nagenoeg verdubbeld. Momenteel hebben 10.168 personen recht op een ouderdomsvoorziening. Het pensioensysteem staat niet alleen onder druk door een toenemende vergrijzing, maar tevens door de verlaging van de pensioengerechtigde leeftijd van 62 jaar naar 60 jaar, welke plaatsvond in 1992. Uiteindelijk is tevens de hoogte van de uitkering, welke is aangepast om ook ouderen mee te laten profiteren van economische ontwikkelingen, bepalend voor de uiteindelijke leefbaarheid van ons pensioenstelsel.

Consequenties voor huisvesting

Met het oog op de snelle groei van het aantal ouderen de afgelopen 40 jaar (310 procent) lijkt het verstandig stil te staan bij de (toekomstige) huisvestingsnoden van ouderen. In landen waar vergrijzing zich nu al nadrukkelijk manifesteert heeft men veelal voorzieningen getroffen in de vorm van tehuizen en

verpleegtehuizen. De vraag rijst of Aruba een dergelijk voorbeeld moet volgen. Onderzoek in deze landen toont namelijk aan dat ouderen de voorkeur uitspreken in eigen woning te blijven wonen, eventueel met huiselijke aanpassingen en hulp. Momenteel, in 2001, wonen van de bijna 6.800 personen boven de 65 jaar wonen slechts 252 in verzorgende instituten (Huize Maristella, Verpleegtehuis O'stad, Verpleegtehuis San Nicolaas). Bijna de helft van de ouderen (42.9 procent) woont zelfstandig. De overige personen wonen bij anderen in. Speciale aandacht dient uit te gaan naar hoogbejaarden (80-plussers). Van hen woont 36.8 procent zelfstandig. Bovendien is het overgrote deel alleenstaand. Het behoeft geen betoog dat deze groep bijzonder kwetsbaar is. Aruba's toenemende welvaart maakt het echter mogelijk om via adequate aanpassingen het welzijn van onze ouderen te blijven garanderen.

Verandering van bestedingspatronen

Een ingrijpend effect, dat echter meestal geringe aandacht geniet, betreft sectorale verschuivingen in de economie. Ouderen houden er immers een ander bestedingspatroon op na. Over het algemeen nemen de bestedingen af na het bereiken van de pensioengerechtigde leeftijd. Dit hangt nauw samen met de financiële beperkingen, gewijzigde voorkeuren en beperkingen vanwege lichamelijke gebreken. Dit heeft een negatief effect op het nationaal inkomen. Daarnaast zullen deze gewijzigde bestedingspatronen verschuivingen veroorzaken in de verschillende economische sectoren. Te denken valt aan specifieke dienstverlening voor ouderen, als transport, "tafeltje dekje-service", ontspanning, cursussen en opleidingen gericht op ouderen, etc.

Wijzigingen in de beroepsbevolking

Demografische ontwikkelingen hebben een direct effect op de beroepsbevolking. Reeds nu valt te constateren dat de beroepsbevolking veroudert, ondanks de aanzienlijke aantallen immigranten en een dalend aandeel ouderen dat werkzaam is. Het aandeel werkende jongeren (14 tot en met 24 jaar) is aanzienlijk afgenomen Van de populatie ouderen, 60 jaar en ouder, is nu slechts 13 procent werkzaam, tegenover ruim 20 procent in 1981. Dit brengt met zich mee dat een toenemend aantal personen afhankelijk is van een relatief afnemende groep werkenden. Reeds decennia lang vervult migratie op Aruba een essentiële rol bij het bepalen van economische ontwikkelingen. Wellicht zal in de nabije toekomst migratie een rol vervullen bij vernieuwing en verjonging van de arbeidsmarkt.

Slot

Aruba is een jonge natie die zijn eigen weg zoekt. De gebeurtenissen van de afgelopen vijftien jaar zijn een belangrijke mijlpaal geweest in de geschiedenis van het eiland. Op allerlei gebieden hebben zich grote veranderingen voorgedaan. Deze veranderingen hebben een belangrijk effect gehad op de demografische en sociale kenmerken van de bevolking. In het bovenstaande hebben we getracht even de link te leggen tussen deze gebeurtenissen en de demografische karakteristieken, en een beeld te scheppen van de demografische situatie op Aruba.